

Aant. 6. (bij noot 30a) Guisan zegt letterlijk: „Apprenant que son oncle de Bruaz quittait Flessingue pour La Haye, Gallandat se décide à entrer en Hollande. Là il fait la connaissance de Mlle Marie Joly qu'il épouse en 1760 et se fixe alors à Flessingue. Le 26 Avril 1761, la municipalité de cette ville lui accorde d'y exercer son art". Aangezien uit de brieven van Laurens blijkt, dat: 1. in september Gallandat al voornemens was zich in Vlissingen te vestigen 2. nergens iets omtrent een vertrek van zijn oom wordt gemeld in verband met dit voornemen. 3. Gallandat geenszins na zijn terugkeer met Marie Joly kennis maakt, maar haar al van zijn jeugd af kent en zij zijn stadsgenote is, wat Guisan blijkbaar niet weet. 4. er geen enkele aanleiding bestond, om Gallandat, die al jarenlang als scheepschirurgijn praktiseerde en met schitterende getuigschriften uit Parijs kwam, eerst een jaar na zijn terugkomst toestemming te verlenen, praktijk uit te oefenen, moet er m.i. zeer waarschijnlijk 26 april 1760 worden gelezen, tenzij er van een bepaalde, andere benoeming sprake is, hijv. als verloskundige, waarna dan 15 augustus 1761 die van lector volgde.

Aant. 7. (bij noot 79) De dagtekening in V.e.o.B.W. is 177b/2575 (7b = september); Dyserinck heeft b/ over 't hoofd gezien en dateert de brief 177/2575, dus 25 juli; dit strookt niet met inhoud brief.

Aant. 8. (bij noot 84) Isaac Henry Gallandat (1761-1823) studeert na zijn promotie te Utrecht verder te Parijs, vestigt zich daarna te Hulst; evenals zijn vader grote verdiensten op verloskundig gebied. Hij wordt in de franse tijd adjunctmaire, na 1815 burgemeester van Hulst, lid Prov. Staten en lid Comm. geneesk. toezicht in Zeeland. Zie o.m. N. Ned. Biogr. Wdb., dl. IV, k. 627, ook voor medische bijdragen en verwijzingen literatuur.

MARINUS SLABBER (1740-1835) AMATEUR-ZOOLOOG IN ZEELAND

W. S. S. VAN BENTHEM JUTTING.

LIZ (vzw)

NAMS INSTITUUT VOOR DE ZEE

ANDERS MARINE INSTITUTE

Gentende - Belgium

LEVENSLÖOP

Martinus Slabber werd geboren te Middelburg op 31 October 1740 als zoon 45 van Pieter Slabber en Maria Oosthout.

Volgens Nagtglas (1893, p. 634) waren zijn ouders welgesteld en gaven hun zoon een goede opvoeding. Van der Hoeven (1862, p. 272) formuleert deze jeugdjaren aldus: „Van zijn eerste jeugd af had hij veel lust in het teekenen en in natuurkundige nasporingen, terwijl zijn vader hem in de gelegenheid stelde daaraan te voldoen, en hem een voor dien tijd niet gewone opleiding gaf". Wat deze opleiding echter precies inhield, is niet bekend.

Slabber werd in 1767 Baljuw en Secretaris van Oudelande (Van der Hoeven, 1862, p. 272). Dit dorp was in één administratie verenigd met Baarland, Bakendorp en Stuvezande. In 1769 en 1770 correspondeerde hij van Baarland uit met de secretaris van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, en meldde o.a. dat hij „ook tot penningmeester van de watering alhier (is) aangesteld, 't welk dhr. Boddaert alhier geweest heeft, zo dat ik rijkelijk mijn handen vol heb en thans weinig tijd heb om in de Liefhebberij wat te doen" (brief 18 Mei 1769).¹⁾

Deze ambten vervulde hij aanvankelijk van Middelburg uit, later van Goes. Op 18 November 1768 (brief 11 Maart 1807) verhuisde hij van Middelburg naar Goes, waar hij op 27 April 1771 als burger werd ingeschreven (Burgerboek VN 1294).

In de magistratuur van Goes heeft hij verscheidene functies bekleed, o.a. Schepen van 1787 tot en met 1795, Raadslid van 1803 tot en met 1817 en Burgemeester van 1818 tot en met 1823. Ook was hij een tijdlang President der Justitie (brief 11 Maart 1807). In 1817 werd hij rijksontvanger voor een groot deel van Zuid-Beveland (Nagtglas, 1893, p. 634).

Van der Hoeven (1862, p. 272) geeft nog de volgende notities over Slabber's loopbaan: „In December 1786 werd Slabber bij Commissie van Z.D.H. den Stadhouder tot Schepen van Goes benoemd. Ten gevolge der politieke veranderingen was hij van 1793 (?1795) tot 1803 buiten ambtsbetrekking.²⁾ In het laatstgenoemde jaar werd hij benoemd tot Lid van den Raad van Goes, terwijl hem in 1805 de superintendentie over de calamiteuse polders bij den Waterstaat werd opgedragen, in welke betrekking hij tot 1810 is werkzaam geweest, en aan den Staat belangrijke diensten bewezen heeft. In 1809 werd hij benoemd tot President van den Raad en van de Regtbank, en in 1818 tot Burgemeester van Goes, welke betrekking hij tot 1823 vervulde.

In 1817 werd hij door Z.M. Koning Willem I benoemd tot Ontvanger der Directe Belastingen en Accijnsen van Hoedekenskerke, 's-Heer Abtskerke en Ovezande, uit welke betrekking hij in 1827 op zijn verzoek eervol en met pensioen ontslagen werd".

Ook was hij enige tijd praeses ouderling van de Waalse kerk (brief 25 Oct. 1785) en rentmeester der kerke-goederen (brief 25 Jan. 1783). In beide functies was hij betrokken bij de aanstelling en het vertrek van predikanten. Tijdens zijn burgemeesterschap was hij te Goes „Geassocieerde in het Comp. toir van Negotie onder de firma Tilburgh Slabber en Compagnie, zout en zeepzieders, oylslagers en kooplieden" (Not. Arch. Adrianus de Jongh, 1817, no. 1559).

In 1823 verliet hij Goes en vestigde zich te 's-Gravenpolder, waar hij op 30 April 1835 overleed. Hij werd te Goes op zijn eigen begraafplaats (?grafkelder) ter aarde besteld (Van der Hoeven, 1862, p. 275).

46 Slabber was op 28 Juni 1771 getrouwd met Maria Margreta van Esen. Zij hadden één dochter, Maria, geboren 12 Mei 1772. De moeder overleed reeds in 1784. Slabber is nooit hertrouwd. Er is geen portret van hem bekend (fig. 1.) .

Al had Slabber dan ook geen academische opleiding gehad, hij stond toch door zijn onderzoekingen op natuurhistorisch gebied (waarover meer in een volgende paragraaf) in verbinding met vele wetenschappelijke onderzoekers. In Zeeland o.a. met Dr. Job Baster (1711-1775), Leendert Bomme (1727-1788), Dr. Johannes Nettis (1707-1777), buiten Zeeland o.a. met Pierre Lyonet (1706-1789), Martinus Houttuyn (1720-1786).

Zijn verdiensten werden erkend door de benoeming tot (1) lid van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem op 21 Mei 1767 ³⁾ (voorgesteld door Job Baster), (2) tot lid van het Genootschap ter bevordering van nuttige kunsten en wetenschappen (de voorloper van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, toenmaals te Vlissingen) op 31 Mei 1768, (3) tot lid van de Kurfürstliche physikalische Gesellschaft in Ober-Lausitz in Sachsen in 1769, en (4) tot lid van de Keizerlijke Deutsche Leopoldinisch-Carolinische Akademie der Naturonderzoekers op 10 Januari 1771. ⁴⁾

In de Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij en van het Zeeuwsch Genootschap publiceerde Slabber enkele natuurhistorische waarnemingen (zie paragraaf wetenschappelijk werk). Zelf beval hij in 1768, kort na zijn eigen benoeming, bij het Zeeuwsch Genootschap tot leden aan Job Baster en Pieter Boddaert (brief 26 Juni 1768) en Leendert Bomme (brief 16 Juli 1768).

Met Bomme had Slabber meermalen vriendschappelijk en wetenschappelijk contact. Slabber bezocht Bomme enkele malen op Burgvliet, de buitenplaats van Bomme te Oostkapelle. Samen maakten zij dan wandelingen naar het strand om zeedieren te verzamelen (Slabber, 1769-1778, p. 92; Van Benthem Jutting, 1969, p. 33).

Niet alleen de natuurhistorische wetenschap beoefende Slabber, maar ook natuurkunde en wiskunde, twee takken van wetenschap, die in de 18de eeuw ook in kringen van ontwikkelde amateurs grote belangstelling genoten. In

een brief uit Goes, 11 Maart 1807, aan N. C. Lambrechtsen, de toenmalige voorzitter van het Zeeuwsch Genootschap, schreef Slabber: „UwEgeb. vraagt mij, of alhier ook onderwijs is, of word gegeven in de Phisica of in de Mathesis? Deze vraag doet mij herdenken aan vroegere tijden alhier, waar van ik UwEg. dit kort detail kan geven: — Ik kwam hier den 18 Nov. 1768 zonder verdere kennis dan alleen mijn neef v.d. Spiegel, zodra mij mogelijk was, bracht ik mijn verzameling van Natural. in order, waar door ik heel veel lui, uit nieuwsgierigheid lokte, dan waar uit ik al ras, die van smaak leerde kennen, en door gedurig verkeer, aanhoudent verzocht wierd, tot het aanleggen van een gezelschap, om daar in te behandelen de Physica Experimentalis, dan ik bragt die vrienden onder het oog, zulks volstrekt onmogelijk was, of men moest de gronden der Wiskunde verstaan, om wel te kunnen demonstreren, twee vrienden waren daar kennelijk in, en de overige waren neerstig werkzaam in dat vak, zo dat met het begin van 1772 begonnen wij de Math. van Wolf ⁵⁾, ik demonstreerde, miek de Figuren, waarom ik ze aan mij behield, en noch alle liggende heb, in 2 Jaaren, was alle maandag avond, dit werk ten einde met veel genoegen, ik schreef na London aan Adams, om een Hemel en Aard gloobe, die ons f. 148 kosten, wij namen het werk van den Abt Nollet ⁶⁾ laazen en demonstreerde op de Gl. Vervolgens, een eerste Lugtpomp, Electriciteit, beide met hun compleete apparatus, alle de werktuigen voor de Mechanica, Optica &c. zo dat wij toen vijf doceerende leeden waren en wij voor iets over de f. 2600 aan instrumenten hadden gekocht, waar aan ik (zonder grootspraak gemeld) geen der minste contribuanten was; maar ziet l van langzamerhand ontwikkeld zich de smeulende verschillende denkbeelden in het Politique, welks doordringen zelfs tot zulke, die de naaste betrekkingen op elkanderen hadde, te verwonderen was het dan niet, het ook in ons Phisies gezelschap doordrong, en wel, met dat droevig gevolg, het zelve in 1795 gedissolveert wierd, en in het begin van 1796 al de Instr. onder de hand na ZZee wier verkocht, voor een som van f 1000,— de aanweezende leeden verkoozen de Notulen en alle verdere Papieren, aan mij ter hand te stellen zo als ik dezelve zorgvuldig bewaar, en zie daar, al wederom het einde van mijn arbeid".

In diezelfde brief slaakte Slabber de verzuchting, dat hij zo weinig medewerking had (brief 11 Maart 1807): „Ook ben ik hier altoos in dit opzigt alleen, ploegende op mijn eigen akker. Soms word ik noch wel eens opgebeurt door visites van buiten, zo als over twee jaaren door een visite van den Heer van Wijn, Archiv. van de Koning ⁷⁾, en voorleede jaar van Prof. Brugmans ⁸⁾. Maar anders mag ik gerust zeggen, voor al mijn arbeid in het Politique, nooit voordeel heb genooten, en in de wetenschappen nooit publijk zijn aangemoedigd, maar altoos gewerkt heb om mijn plicht te voldoen ten nutte der Burgerij, en in het tweede om te voldoen aan mijn weetlust, houdende altijd onder het oog, Diligentes discipuli evadunt viri docti" (IJverige leerlingen ontwikkelen zich tot geleerde mannen).

Van zijn jeugd af had Slabber een natuurhistorische verzameling aangelegd en dieren opgezet, vooral vogels (Slabber, 1816, p. 7-8). Hij prepareerde deze zelf en had een bijzonder middel samengesteld om ze te conserveren. Zijn ervaringen heeft hij vastgelegd in een boek „Verhandeling over het opzetten van Vogelen” (1816). Het werk is opgedragen aan N.C. Lambrechtsen, toenmaals voorzitter van het Zeeuwsch Genootschap. Voor deze dedicatie had Slabber tevoren in een brief aan Lambrechtsen verlof gevraagd (brief uit Goes, Aug. 1816). Daar dit boek vrij zeldzaam is, zal ik het enigszins uitvoerig behandelen.

In de Voorrede van 10 bladzijden geeft de schrijver in korte woorden aan hoe in verzamelingen van opgezette vogels en insecten het optreden van schadelijke insecten, schimmel en vocht kan worden bestreden. Vervolgens wordt in nog eens 64 bladzijden de wijze van behandelen besproken om een dode vogel te prepareren en in natuurlijke houding op te zetten. Hij legt er de nadruk op, dat het voor zijn werk van eminent belang was goed te kunnen waarnemen, tekenen en schrijven (p. 6). De kunst van het opzetten verdeelt hij in vijf hoofdpunten:

(1) *Men moet de geslachten en soorten kennen* (p. 9). Er is een zekere mate van systematische kennis nodig om de vogels te kunnen classificeren: „Genoeg is het, en ten uiterste noodzakelijk, dat iemand, die eene verzameling van Vogelen wil maken, de kenmerken, is het niet van alle, ten minste van de meeste Vogelen leert kennen, in zoo verre, dat hij, naar Bek en Pooten, dadelijk eenen Vogel kan plaatsen onder zoodanig geslacht en zoodanige soort, waartoe hij behoort. Ik herinner mij, hoe de, in zijnen tijd, grooten Vogelschilder A. Schouman ⁹⁾, wanneer ik het genoeg had zijn Ed. bij mij logeerde, altijd deed opmerken, dat in teekeningen van andere Schilders, in verscheidene platen, die in Duitschland waren uitgegeven, men het karakteristieke van vele Vogelen, aan Bek en Pooten, en vooral in den Bek, in geene aanmerking had genomen, waardoor men dikwijls wanstaltige nagelen vertoonde”.

(2) *Men moet dezelve weten te prepareren opdat zij voor bedert bewaard zijn* (p. 11). Om zich hierin te bekwamen bezocht Slabber de musea te Rotterdam, Amsterdam, Haarlem, Leiden en Den Haag (p. 12), maar zijn bevindingen waren teleurstellend. Wel had hij veel waardering voor de opgezette vogels van het kabinet van Prins Willem V. De directeur van dit kabinet was A. Vosmaer. De vogels werden opgezet door de tweede directeur Vroeg (p. 13). De techniek van de „Heer Sonnenberg, die, voor een ieder, tegen betaling, Vogelen opzette” kon hij echter niet te weten komen (p. 13). Thuis gekomen trachtte hij vergeefs uit diverse boeken de methode te leren. De voorschriften bleken alle onvoldoende te zijn. In samenwerking met de gewezen apotheker Otto van Renswoude (p. 17) dokterde hij verschillende poedermengsels uit, tot zij uiteindelijk de juiste samenstelling hadden gevonden. Het recept voor dit poeder hadden Slabber en Van Renswoude jarenlang geheim gehouden, maar op p. 20-21 geeft hij het nu in de openbaarheid. Eerder hadden zij aan de Middelburgse kunstschilder Pieter Brasser, ⁹⁾ die tegen betaling ook vogels opzette, een hoeveelheid van hun poeder ge-

geven, om de werking er van te beproeven (p. 17 en 18). Verder moet men voor het opvullen van de borst- en buikholte van de vogels de beschikking hebben over een hoeveelheid werk, d.i. fijn geplozen touw van scheepskabels.

(3) *Men moet algemeen weten, hoe men onderscheidene Oogen moet behandelen* (p. 21). Eerst geeft hij instructie over het uitnemen van de ogen van de vogels (p. 22), en het nadrogen van de oogholten (p. 23-24). Vervolgens wordt de oogholte met stopverf opgevuld, en kunstogen, bestaande uit zwarte kralen, van buiten af opgebracht onder de oogleden. Voor vogels met gekleurde ogen liet hij kleine glazen bolletjes blazen, spleet deze in tweeën en schilderde aan de binnenkant de gewenste kleur. Ten slotte werden ook deze onder de oogleden aangebracht. Hieraan knoopt Slabber de volgende historie vast (p. 29): „Veelmalen het genoeg gehad hebbende, om aan Duitsche en Fransche Liefhebbers, mijne verzameling van uitlandsche Vogelen te laten zien, is het mij nimmer gebeurd, of ik had aanspraak over de Oogen der Vogelen, en had van den eenen meerder dan van den anderen vraag naar de wijze van behandelen; eens had ik twee Fransche Heeren bij mij uit Parijs, die zich geliefden uit te drukken, dat zij in geene verzameling de Oogen der Vogelen zoo gevonden hadden, dan aan eenen Vogel in het Museum van zijne Keizerlijke Majesteit, die uit het Kabinet van den toenmaligen Stadhouder van ons land was gekomen; ik herinnerde mij al ras, dat het de Vogel Casuaris was, die te Middelburg in de diergaarde van den destijds Eerst Edelen van Zeeland Van Borsselen was gestorven, en om de grootte van den Vogel, door voornoemden P. Brasser en mij was opgezet, en waarvan de Oogen kleine horologieglazen waren, naar de Natuur geschilderd, en nadat hij in de beste orde was gezet, door voornoemden Eerst Edelen Van Borsselen, aan het uitmuntende Kabinet van den Heere Prins van Oranje was present gedaan: over dit door mij gegeven bericht, waren die Heeren ten uiterste voldaan, en schreven zulks terstond in hun Reis-journaal”.

(4) *Wat men in acht te neme hebbe, om de Vogels te kunnen doen staan, in dien stand, welken zij naar hunnen Aard vereischen* (p. 30). Hier wordt in hoofdzaak besproken het gebruik van koperdraad om in het inwendige van de vogel een steunwerk te maken.

(5) *Wat is er noodig te weten; om iederen Vogel, naar zijnen aard en eigenschappen, in eene teekenachtige houding te zetten?* (p. 34). Voorwaarde hiervoor is goed te kunnen tekenen. Slabber bekwaamde zich hierin bij de reeds genoemde Pieter Brasser, kunstschilder, die zelf ook verscheidene vogelstukken in pastel of crayon gemaakt had. Bovendien is het nodig om het zwaartepunt van de op te zetten vogels te bepalen. Voor elke vogel en voor elke houding ligt dit anders. Zo was hij op zekere dag een vriend behulpzaam bij het corrigeren van de stand van een opgezette flamingo (p. 38) en hij prijst de schilders Vonk ⁹⁾ en A. Schouman (1710-1792) voor de juiste stand waarin zij op hun schilderijen hun vogelfiguren plaatsten (p. 39). Van Schouman waren te Goes ten tijde van de publicatie van Slabber's boek „nog bewijzen voorhanden in het salet van een voornaam huis, dat door Zijn Ed. met uitlandsche en inlandsche Vogelen schoon geschilderd is, waarin men volstrekt geene fouten, aan Bek of Pooten noch aan het zwaartepunt, in welken stand de Vogels mogen geplaatst zijn, zal kunnen ontdekken of aantoonen” (p. 39).

Zelf zette Slabber voor beide bovengenoemde schilders wel eens vogels op.

Deze werden dan door hen gebruikt als modellen voor hun schilderstukken. Deze vijf punten worden gevolgd (p. 42-64) door een reeks van raadgevingen voor de techniek van het prepareren van grote en kleine vogels, van vogels die hem uit Oost- en West-Indië op „liquor“ of „kelduivel“ (= kildevil = arak) zijn toegezonden, en van vogels welke uit die verre gewesten in droge, voorlopig geprepareerde toestand zijn gestuurd. Slabber's vader had correspondenten op Essequebo en Demerara (p. 56). Van hen ontving de zoon in 1765, 1766 en 1767 „zeer fraaye bezendingen“.

Men ziet met hoeveel zorg en kennis van materialen Slabber bij zijn preparatiebezigheden te werk ging. Veel van die kunstgrepen worden nog heden ten dage door ervaren preparateurs toegepast.

Het resultaat was dat zijn verzameling van „meer dan 400 Oost- en West-Indische vogelen, die ik meest in vroegeren leeftijd heb verzameld en opgezet; dan die nog heden zoo zijn, als of ze in eene vorige week waren behandeld, hetwelk mij tot een waarborg strekt voor mijne verrigtingen“ (p. 63). Ook in een brief aan N.C. Lambrechtsen d.d. 11 Maart 1807 wijddde hij over zijn preparatiewerkzaamheden uit: „UwEgeb. is bekend mijn verzameling van uitlandse vogelen, die ik alle zelve heb opgezet, geprepareert, en zo veel mogelijk gerangschikt volgens het Systema Naturae van Linnaeus, veel maalen ben ik door mijn overleedene vrienden Vosmaer, Houttuin &c. aangespoort, om tog eens ter kennisse van het publico te brengen, de manier van vogelen opzetten, dat zich vierderley behandeling verdeelt, te meer, daar ik zelve een poeder heb uitgevonden, waar meede de huid der dieren of vogelen, voldonge gepraeserveert is, dat poeder heb ik noch nooit aan iemand bekend gemaakt, hoe zeer daar wel van mijn vrienden om verzogt zijn; Ik kan UwEgeb. vogelen toonen, die ik over 40 jaaren heb opgezet, en ik bezit een origineel Spaans wit hontje, dat thans 44 jaaren geleeden is, ik het heb opgezet, en het is of gisteren is gedaan“.

Deze uitgebreide verzamelingen kostten hem veel tijd. Zo schreef hij uit Baarland op 19 Februari 1770 aan de secretaris van het Zeeuwsch Genootschap: „Ik heb gedurig mijn handen zo vol, ik wel betuige wil dat als ik mijn Kabinet konde verkoopen ik het zekerlijk doen zou want ik wil wel zeggen dat zo lang ik hier geweest ben ik nog geen half uur er in bezig geweest ben en dan gaat de moed en plezier er af want het heeft mede zijn dagelijks onderhoud nodig“.

Later, in 1824, bij zijn verhuizing van Goes naar 's-Gravenpolder wilde Slabber zijn collectie definitief van de hand doen. Hij bood haar aan het Zeeuwsch Genootschap aan voor een jaargeld van 300 gulden.¹⁰⁾ Het Genootschap is daar niet op ingegaan¹¹⁾.

Nagtglas (1893, p. 635) berichtte, dat „het kabinet n(i) f(allar) aan het Rijksmuseum te Leiden is verkocht“. Op mijn verzoek heeft Dr. L. B. Holt-huis, wetenschappelijk hoofdmedewerker van dit museum, nasporingen verricht over de aanwezigheid van materiaal uit de collectie Slabber. Hij schrijft mij daarover (23 Februari 1970) het volgende: „Bij de correspondentie is geen enkele brief van hem en ik heb geen enkele over hem of zijn collectie kunnen vinden. Indien de collectie aan ons aangeboden is, moet er toch ergens een brief van de directeur aan het departement zijn om vergunning voor deze, toch zeker belangrijke, aankoop. Ik heb de officiële correspondentie van 1820 tot 1826 doorgenomen zonder het geringste resultaat. Ook

de, handgeschreven, jaarverslagen van 1823, 1824, 1825 en 1826 noemen Slabber of zijn collectie in het geheel niet. In de ornithologische afdeling zijn vogels van Slabber niet bekend“. Wij zullen moeten afwachten of er ooit nog eens meer licht in deze zaak komt.

Wel had Slabber intussen op 26 Januari 1824 aan het Zeeuwsch Genootschap elf voorwerpen geschonken, vergezeld van een uitvoerige toelichting. Behalve enige metalen en aardewerk kannen, een drususlampje, een tabakspijpje en een plaat waren er twee zoölogische voorwerpen bij, n.l. no. 9 „de hoornen van een klipgeit (= gems) die men in Zwitserland op de hoogste Bergen en Klippen aantreft, en die zijn jager ontsnapt door dien hij over verbazende dieptens van twintig en meerder voeten breete heenspringt“ en no. 11 „de Hoorn van de zoogenaamde Een hoorn vis, van onder met zilver beslagen; indien ik de 12de Ed. van Linneus nog bezat, zoude ik zijn geslacht en naam daar bij vermelden“. Dit laatste voorwerp, een tand van een Narwal (*Monodon monoceros*) is thans nog aanwezig in het Zeeuws Museum te Middelburg (fig. 2).

WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

In zijn eerste publicatie (Slabber, 1768a) beschreef Slabber de vondst op 28 Juni 1762 van een aantal kleine, langgesteelde eieren op perzikbladen in de tuin achter zijn huis te Middelburg. Op 1 Juli kwamen die eieren uit. De harige larven vervelden na een week, en waren toen 4 mm lang. Nadat zij tot ± 10 mm lengte gegroeid waren, spinnen de larven zich in op 18 Juli in een kogelrond spinsel. In deze toestand bleven zij tot Juli 1763. Toen kwamen de imagines uit. Het waren groen-met-zwarte gaasvliegen. In zijn beschrijving van het volwassen insect vermeldde Slabber in het bijzonder de goud-glanzige ogen en de afscheiding van een geel-achtig vocht „'t geen zeer lastig is voor den Behandelaar, om den bijhebbenden stank“. Dit dier behoort tot het geslacht *Chrysopa*. De soortnaam is niet met zekerheid te bepalen. Het artikel is vergezeld van duidelijke tekeningen op twee platen door Slabber zelf getekend.

In hetzelfde jaar publiceerde Slabber (1768b) over een waarneming aan een verenluis van een gierzwaluw, welke laatste hem op 13 Juni 1763 was gebracht. De luisvlieg hechtte zich zo sterk aan de gierzwaluw, dat Slabber de grootste moeite had om het insect onbeschadigd in handen te krijgen. Eenmaal vrij geprepareerd liep het snel weg „doch zo opgetogen als ik was over de vasthoudendheid van dat dier, zo zeer was ik ook verwondert over de onbegrijpelijke snelheid, die het in het loopen bezat“. Hij beschreef nauwkeurig de gedaante van het dier en beeldde het in natuurlijke grootte en sterk vergroot af. Elke poot eindigde in twee klauwtjes met elk drie tanden. Zo kwam hij tot de benaming „zesendertig-tengelige vogel-luis“. Hij had er drie exemplaren van, welke onderling tamelijk sterk in kleur varieerden, het lichaam van donkergroen, roodachtig-bruin, met lichtgeel, de poten zwart tot bruin. De wetenschappelijke naam is *Stenopteryx hirundinis*.

De derde publicatie uit dit jaar (Slabber, 1768c) betrof de ziekte en genezing van Pieter Zwander, „chirurgijn buiten een der poorten van Middelburg“. De toen 52-jarige man had reeds van zijn jeugd af aan zware hoofdpijn ge-

leden. Zijn toestand verergerde in 1766 door hartklopping en duizeligheid, later nog door vermindering van het gezichtsvermogen en in 1767 galziekte en borstziekte. Op zekeren morgen in 1767 na zeer hevige pijn van het hoofd naar de keel, ontsnapte uit het rechter neusgat een levende worm „van $8\frac{3}{4}$ duim Rhijnlandsche maat (ruim 20 cm), omtrek in de midden als een lange pijpsteel". In de middag van dien dag was alle pijn voorbij en was de man voorgoed genezen. Hoewel sommigen veronderstelden dat de worm uit de maag afkomstig was, meende Slabber dat het dier zich had opgehouden „in een der holigheden van het hoofd". Hij heeft de worm op liquor bewaard. Het was waarschijnlijk een spoelworm, *Ascaris lumbricoides* L. In 1769 beschreef Slabber een waarneming van een Oost-Indische zeeworm (Slabber, 1769), een dier van ± 17 cm lengte. Het bezat voor aan de kop twee rijen met elk 17 chitineuze, goudkleurige tandjes. Boven op de kop twee ogen. Aan elke zijde van de kop bevonden zich twee kieuwen, een voorste grote en een achterste kleinere. Het lichaam bestond uit 18 segmenten, elk aan weerszijden voorzien van goudkleurige borstels. Het laatste segment, door een kleine insnoering met het voorlaatste verbonden, vertoonde een langwerpige opening. Een nadere aanduiding van de vindplaats ontbreekt. Volgens Van der Hoeven (1862, p. 274) is het een *Amphitrite* soort. Deze vier publicaties (drie in de Verhandelingen der Hollandsche Maatschappij en één in die van het Zeeuwsch Genootschap) berusten op incidentele waarnemingen en hebben onderling geen samenhang. Zij maken de indruk te zijn opgesteld hetzij op verzoek van de resp. besturen dezer genootschappen bij Slabber's intrede als lid, hetzij op initiatief van Slabber zelf als eerbetoon aan die genootschappen en om zijn erkentelijkheid te betuigen voor zijn benoeming.

Slabber's voornaamste wetenschappelijke werk publiceerde hij tussen zijn 29ste en 38ste jaar. Het is getiteld *Natuurkundige Verlustingen*, en kwam uit in 18 stukjes met 18 platen tussen 1769 en 1778, maar het juiste jaar van verschijnen van elk stukje is niet bekend. Deze wijze van uitgeven is kennelijk geïnspireerd op het kort tevoren verschenen werk van Baster, „*Natuurkundige Uitspanningen*" (1759-1765) (Van Benthem Jutting & Van Hoorn, 1968).

Het werk werd door P. L. Statius Muller in het Duits vertaald (1775-1781) als „*Physikalische Belustigungen oder Mikroskopische Wahrnehmungen von drey und vierzig in- und ausländischen Wasser- und Landthierchen durch Martinus Slabber*. Herausgegeben von Adam Wolfgang Winterschmidt, Nürnberg, 1781. Deze duitse editie heb ik niet gezien.

Evenals Baster in zijn „*Natuurkundige Uitspanningen*" droeg Slabber elk stukje op aan een bekende tijdgenoot, waarmede hij deze personen hoogachting, vriendschap, toegenegenheid en dank wilde betuigen¹²⁾.

De stukjes behandelen een grote verscheidenheid van, meest ongewervelde, dieren: wormen, insecten, slakken, holtedieren, sponzen, garnalen e.a., waaronder enkele niet-nederlandse. Alle beschrijvingen berusten op eigen waarnemingen, zowel met het blote oog als met het microscoop. Het instrument, dat hij gebruikte was een microscoop van Cuff (Slabber, 1769-1778, p. 44, 53 en 64) (Rooseboom, 1956, p. 22 en 44).

Al deze dieren, en vele details ervan, zijn op de bijgevoegde 18 gekleurde platen afgebeeld. Slabber tekende veel zelf, maar had ook menigmaal de me-

dewerking van anderen". Ook zal men kunnen zien, dat ik geen kosten spaar, om, als mijn tijd het mij niet toelaat, het te laten teekenen, zo uitvoerig als mogelijk is, en op die wijs het in Plaat en couleur te brengen" (Voor-reden der Natuurkundige Verlustingen). Het meest werkten P. M. Brasser en Pieter Snijders⁹⁾, beiden kunstschilders te Middelburg, voor hem. Met betrekking tot Snijders vermeldde Slabber in een brief van 22 November 1780, dat „de schilder Snijders, die gewoon is voor mij te tekenen". Van Brasser had Slabber zelf ook tekenles gehad. Hun namen zijn aan de voet van de platen vermeld. De graveur der platen was Robert Muys⁹⁾ te Rotterdam (1742-1825). De kwaliteit van de platen van Slabber's boek staat op veel hoger peil dan die van Baster (fig. 3).

In de Voor-reden zette Slabber zijn voornemen uiteen elke drie maanden een stukje te laten verschijnen totdat er genoeg stof is om ze te bundelen tot één deel. Niettemin kwam er wel eens onverwacht oponthoud zoals blijkt uit de aanvang van het zevende stukje: „Een aantal van bezigheden, en wel voornaamlijk het verplaatsen van mijn Kabinet hebben mij eenigen tijd verhinderd, dit mijn Werk geregeld voort te zetten, dit alles wederom in orde zijnde, neem ik, met mijn vorigen ijver, wederom de pen op". Dit zevende stukje geeft tevens een aanwijzing over de datum van verschijnen, want in een brief van 10 Augustus 1772 aan de secretaris van het Zeeuwsch Genootschap schreef Slabber: „Zo lang gewagt hebbende tot ik eenige stukjes bij den anderen had uitgegeven & thans 6 zijnde, het 7de de proefdruk bij mij ligt, neem ik de vrijheid om deze stukjes aan de Maatschappij aan te bieden en zal bij ieder uitgave het stukje aan de Maatschappij laten toekomen in hoop zulks naar genoegen mag zijn".

Zelfs had hij het plan nog een tweede deel te laten volgen (wat nooit is gebeurd). Uit een brief van 11 Maart 1807 aan de voorzitter van het Zeeuwsch Genootschap blijkt wat Slabber in dat tweede deel wilde laten verschijnen: „daar de Teekeningen, voor in orden zijn, als daar is de Voorttelling der Goudvis op Flessen, de conjunctie, de Eierlegging, het onderscheid der kunne, te zien in de structuur, alles naar het leven door mij geteek. Een als noch onbekende waterplant, die Bloem en Vrucht onder water geeft, om welke den overleeden Heer Houttuin mij verscheidemaal heeft verzogt, om van die teek. gebruik te mogen maken, zelfs met dien aandrang om hem na mijn te noemen . . . dan Ik heb altoos beleefdelyk afgeslagen, om noch eens zelfs er gebruik van te maken".

Zijn de platen van betere kwaliteit dan die van Baster, de tekst staat niet niet op dat wetenschappelijke niveau. Slabber is tamelijk breedspakig en beschrijft zijn objecten in alle onderdelen. Soms wordt er verwezen naar publicaties van Baster, Gronovius, Bomme, Houttuyn, Réaumur, Linnaeus, Browne e.a. Enige algemeen zoölogische beschouwingen, of verwijzingen naar economische betekenis, zoals bij Baster, zal men tevergeefs zoeken. Wel is de tekst doorspekt met talloze lofprijzingen op den Schepper, die in zijn wijsheid zulke wonderbare en volmaakte wezens heeft geschapen.

Hieronder worden de ruim 40 dieren, welke Slabber in zijn „*Natuurkundige Verlustingen*" beschreef, kort besproken. Soortgelijke pogingen zijn reeds in de vorige eeuw met meer of minder succes ondernomen door Van Beneden (1861), Van der Hoeven (1862) en Maitland (1876). Na omstreeks honderd jaar leek het mij niet ondienstig nog eens te trachten Slabber's dieren aan

nieuwere opvattingen te toetsen en van de thans geldige wetenschappelijke naam te voorzien.

Ik had daarvoor de medewerking van enige specialisten voor bepaalde diergroepen. Veel dank ben ik verschuldigd aan Dr. L. B. Holthuis (crustaceeën), Dr. W. Vervoort (copepoden en coelenteraten), Dr. L. van der Hammen (spinachtigen) en Drs. J. van der Land (wormen), allen verbonden aan het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden. Verder aan Dr. Th. van Leeuwen (Diptera), verbonden aan het Zoologisch Museum te Amsterdam.

Aan het slot van elke besproken soort zijn tussen haakjes toegevoegd de namen gegeven door Van Beneden (B), Van der Hoeven (H) en Maitland (M). Ten slotte volgt de thans geldige wetenschappelijke naam.

In het eerste stukje beschrijft Slabber een „Waarneeming van een Aranea conchata, of Schulp-spin“, afkomstig uit West-Indië. Deze soort komt voor in de Antillen, Noord-, Midden- en Zuid-Amerika. (H. *Epeira cancriformis* Fbr.; M. *Epeira Diardi* Walck). Geldige naam: *Gastracantha cancriformis* (L.). Het tweede stukje „Waarneeming van een Aranea colorifera, of Verwdraggende-spin“ behandelt een rode mijt, vermoedelijk afkomstig uit Delmina, West-Indië. Slabber vermeldde, dat het dier zes poten bezat, het moet dus een larve zijn geweest. De rode kleur kon hij extraheren met aqua terebinthini en met brandewijn. Ogen waren niet te ontdekken. (H. *Trombidium tinctorium* Fbr.; M. *Trombidium fuliginosum* Herm.). Geldige naam: *Dinothrombium tinctorium* (L.).

Het derde en vierde stukje hebben betrekking op de ontwikkeling van een kriebelmug, door Slabber „Vliegachtige Tipula“ genoemd. Hij verrichtte zijn eerste waarnemingen in 1767; eerst het eierleggen aan de wateroppervlakte, vervolgens de geelachtige of bruinachtige larven, die zeer vraatzuchtig waren en jonge goudvissen en een posthorenslakje verslonden. Om deze reden noemde Slabber die larven „Devorator of Verslinder“. De dieren overwinterden als larven en metamorphoseerden in Juli 1768 tot poppen. Van de imagines, die in beide sexen een hoog gewelfd borststuk bezitten, heeft het mannetje sterk gepluimde sprieten, en een kruisvormige verbindingsdraad tussen de aanhangsels van het negende segment. Naar deze draad betitelde Slabber de mug als „Crucifixus of Gekruiste“. (H. en M. *Corethra plumicornis*). Geldige naam: *Chaoborus flavicans* (Meigen).

In het vijfde stukje „Waarneeming van een Zee-watervloo, genaamd Taurus of Stier“ is Slabber op een dwaalspoor geraakt, doordat hij veronderstelde, dat zijn Taurus of Stier, Pl. 5, fig. 1 en 2, door gedaanteverwisseling zou overgaan in het dier afgebeeld op diezelfde plaat fig. 3-5. De eerstgenoemde figuren vertonen het zoea-larve-stadium van de Strandkrab (*Carcinus maenas*), de figuren 3-5 een larve van een *Callianassa* soort. Slabber viste deze larven in zeewater op 24 Juni 1768 en hield ze enige weken in leven. Van der Hoeven determineerde alle vijf figuren als garnalen-larven (*Crangon crangon*) Maitland bracht de eerste twee tot *Carcinus maenas*, de laatste drie tot *Crangon crangon*.

Het zesde stukje behandelt drie diersoorten: een „Zee-water-vloo, genaamd Armiger of Wapendrager“, een „Naald-vischje, genaamd Inflator of Opblazer“, en een „Zee-worm, genaamd Sagitta of Pijl“. De eerste, welke Slabber op 31 (sic!) Juni 1768 viste, en die tot in de maand October voorkwam,

is de nauplius-larve van een zeepok. (H. larve van een Cirripede; M. *Balanus balanoides* L.). Geldige naam: *Balanus balanoides* (L.).

Het tweede dier is de Grote zeenaald, gevisst op 6 Juli 1768. De naam Inflator gaf Slabber op grond van het vermogen van de vis om onder aan de bek tot ongeveer ter hoogte van de borstvinnen een zakvormig orgaan te ontwikkelen. Deze zak is een broedruimte, waarin het mannetje de eieren bewaart totdat zij uitkomen. (H. *Syngnathus*; M. *Syngnathus acus* L.). Geldige naam: *Syngnathus acus* L.

Van de pijlworm, gevisst op 10 Juli 1768, beschreef Slabber behalve de vorm ook de bewegingen in het water: korte, golfsgewijze bij het normale zwemmen, snelle, schoksgewijze op de vlucht. Verder nog de langzame glijdende beweging langs de wanden van het glas waarin het dier werd bewaard. (H. *Sagitta germanica*; M. *Sagitta bipunctata*). Geldige naam: daar de beschrijving en de figuur van Slabber niet geheel bevredigend zijn, is de determinatie onzeker. Vermoedelijk *Sagitta setosa* J. Muller. Slabber was de eerste, die de naam *Sagitta* gebruikte.

In het zevende stukje worden twee diersoorten behandeld, een „Zee-duizendbeen, genaamd Scolopendra marina“ en een „Zeshoekige Beroë“, beide gevisst op 12 Juli 1768. De eerste is de Franjeworm, welke volgens de beschrijving van Slabber van het achtste tot het dertiende lichaamslid een „opgeblazen zagt lichaam“ bezit, hetgeen hij aanzag voor het „Eyernest“. Het lichaam eindigde in een platte zuiger, „waarmede dit Dier zich op alle plaatsen vast hegt“. Ook ontdekte Slabber dat de parapodiën voorzien waren van „extra fijne steeltjes, aan welker einde zich halve Hamertjes vertoonden“, waarmede het dier in het water een stroming kon opwekken, ten einde zijn voedsel naar zich toe te wervelen. Karakteristiek voor de Franjeworm zijn ook de rimpelige voelhorens, door Slabber beschreven als „fronselagtig“. (H. *Spio*; M. *Leucodore ciliata* Johnst.). Geldige naam: *Polydora ciliata* (Johnston).

De zeshoekige Beroë, een ribkwalletje, was ongeveer 5 mm groot en droeg vertikale richels over het lichaam. Elke richel was bezet met talrijke dwarsrijen van trillende plaatjes. Uit twee zijden van het lichaam stak een lange draad, welke zich in drieën vertakte. (H. *Callianira Slabberi* De Haan; M. *Callianira hexagona* Esch.). Geldige naam: *Callianira hexagona* Eschscholz. Daar de naam *Callianira hexagona* Eschscholz ouder is dan *C. slabberi* De Haan, moet men de naam van Eschscholz gebruiken.

Ook in het achtste stukje worden een aantal soorten behandeld, n.l. een „Zee-draadworm, genaamd Gordius marinus“, een „Zee-slak“, een „Zee-luis, Monoculus marinus“, een „Zee-kwal, Medusa marina“, en „een nog weinig bekend Zee-diertje“.

De eerste, een draadworm, vond Slabber veelvuldig in het zeewater op de warmste dagen in Juni en Juli. Het merkwaardigste was, dat het dier lichtgevend was. Dit is een der zeer weinige waarnemingen van luminescentie bij Nemertinen. Hij tekende zijn exemplaar op 29 Juni 1768. (H. *Nemertes vulgaris*; M. *Nemertes communis* v. Ben.). Geldige naam: wellicht een *Micrura* soort.

Het tweede dier is geen slak, zoals Slabber veronderstelde, maar een platworm, getekend op 30 Juni 1768. (H. *Vortex vittata* Frey & Leuckart; M.

Planaria (Vortex) vittata Frey). Geldige naam: *Plagiostomum vittatum* (Leuckart).

De zee-luis kwam te voorschijn uit levende eendenmossels, die twee Westkappelaars in November 1767 aan Slabber kwamen vertonen, en die de nacht te voren in groten getale aan het strand van hun woonplaats waren aangespoeld, vastgehecht aan de bodem van een vat, en aan een lege fles. Slabber beschreef hoe de eendenmossels „begonnen uit te spouwen iets, dat zich als zware Rookwolken, die uit een Schoorsteen komen, vertoonden". Dit bleken nauplius-larven van de eendenmossels te zijn. (H. *Anatifa laevis*; M. *Lepas anatifera* Lin.). Geldige naam: *Lepas anatifera* Linnaeus.

Het vierde organisme, „byzonder klein en teder", is de Zeevonk, een eencellig dier, dat zeer algemeen is in de maanden Juni en Juli. Slabber tekende het op 30 Juni 1768. Het is merkwaardig, dat hij niet het lichtgevend vermogen van de Zeevonk vermeldde. (H. *Noctiluca miliaris* Suriray; M. *Noctiluca miliaris* Lesson). Geldige naam: *Noctiluca miliaris* Suriray.

Als laatste dier van dit achtste stukje wordt weer een platworm behandeld, getekend op 29 Juni 1768. Slabber verkeerde in het onzekere over de verwantschap van dit dier. Voor een worm vond hij het veel te beweeglijk „zonder eenige de minste Zwemvoeten, of iets dergelijks; echter is het byzonder vlug in het zwemmen, draaijende en keerende het lichaam naar zijn welgevallen". (H. *Balanus* larve; M. *Leptoplana subauriculata* Dies.). Geldige naam: niet te geven; waarschijnlijk een acoele turbellarie.

In het negende stukje is sprake van drie verschillende soorten dieren. De eerste, een „Zee-pissebed, genaamd *Oniscus marinus*", viste Slabber op 15 Juni 1768. Het dier „is zeer gaauw in het water, ofschoon zijne Pooten tot zwemmen niet geschikt zijn: men vind het wel vier maanden in den Zomer, en redelijk veel". Op blz. 73 noemt hij het dier *Asilus marinus* of Zee-brems. (B. *Anceus marinus* Slabber; H. *Anceus marinus* van Beneden; M. *Anceus marinus* v. Ben.). Geldige naam: *Paragnathia formica* (Hesse).

De Zee-luizen, *Monoculi marini*, waarvan Slabber het mannetje en het wijfje afbeeldde, viste hij op 18 Juni 1768. (H. ? *Cyclops Staphylinus* Jurine; M. *Harpacticus chelifer* Mull.). Geldige naam: Niet geheel zeker te determineren; mogelijk *Harpacticus chelifer* (O.F. Müller).

Het kleine kwalletje „*Medusa marina*", dat Slabber in drie standen afbeeldde, is een hydromeduse met 16 tentakels van een *Laomedea* soort. Het is niet mogelijk deze verder te determineren. (H. *Campanularia* (? *dichotoma*); M. *Campanularia gelatinosa*).

Twee diersoorten werden door Slabber in het tiende stukje beschreven, n.l. een „Zee-scherminkel of *Phtisica marina*" en een „Zee-duizendbeen of *Scolopendra marina*". De eerste is een vlokkreetje, dat hij op 20 Juni 1768 viste „aan het hout van de Onderbermen der Zeedijken, welke men niet lang boven water vind". (H. *Leptomera pedata* (O. F. Müller); M. *Leptomera pedata* Mull.). Geldige naam: *Phtisica marina* Slabber.

Het andere dier is een borstelworm, gevisst op 22 Juni 1768. Het droeg tussen het derde en het twaalfde lichaamssegment een vliezige zak, waarin een grote menigte larven, die zich na een dag of vijf uit die zak vrij maakten en zelfstandig gingen rondzwemmen. Het was dus een wijfje, en demonstreerde een geval van broedverzorging. (H. *Autolytus prolifera* (O. F. Müller); M. *Autolytus prolifera* Grube). Geldige naam: een *Autolytus*, de soortnaam

is niet met zekerheid vast te stellen. Het is de eerste maal, dat een *Autolytus* in de wetenschap beschreven is.

In het elfde stukje behandelde Slabber als eerste organisme een „Gladde Beroë", gevisst op 8 Juli 1768. Zelf had hij al opgemerkt, dat het eigenlijk geen ribkwal is, omdat op de oppervlakte van het dier de vertikale lijsten met trilplaatjes ontbraken. Het is dan ook een meduse-stadium van een hydroidpoliep, en vroeger als een zelfstandig dier aangezien. (H. *Dinema Slabberi* v. Ben.¹³); M. *Tubularia (Eudendrium) ramosa* Lin.). Deze namen hebben betrekking op het poliepenstadium. Geldige naam: van het meduse-stadium: *Leuckartiara octona* (Fleming)¹⁴.

Het andere dier, door Slabber genoemd „Zand-pissebed, *Oniscus arenarius*", viste hij op 6 Juli 1768 toen hij bij zijn „byzonderen Vriend, Leendert Bome" op diens buitenplaats Burgvliet onder Oost-kapelle te gast was. Samen wandelden zij naar het strand en bij afgaand tij plaatste Slabber zijn netje voor een sterk stromende kreek en ving — tussen veel zand — deze wonderlijke zandvlokkreet. In zijn beschrijving vermeldde hij de snelle bewegingen van het diertje „Ik zeg, ik wierd het gewaar, en ook niet meer, want zo als ik het zag, was het door zijn vlugheid wederom in 't zand, en liet mij dus niet toe, om het met een eenvoudig vergrootglas te beschouwen; evenwel dagt mij, had ik zoveel gezien, dat het iets ongewoons was". Ook Vader (1969) wijst op de snelle wijze waarop dit dier zich in het zand kan ingraven. Deze auteur heeft verder nog vele waarnemingen over de levenswijze van de zandvlokkreet gedaan. (M. *Pterygocera arenaria* Latr.). Geldige naam: *Haustorius arenarius* (Slabber).

Het twaalfde stukje bespreekt twee diersoorten, een „Bel-gelijkende Kwal, *Medusa cymbaloidea*" en een „Groene Pissebed, *Oniscus viridis*". Van het eerste dier, gevisst op 13 Juli 1768, gaf Slabber een uitvoerige beschrijving, inclusief de waarneming van het eten van een gevangen visje door de kwal. (H. *Dianaea cymbalaroides* Lam.; M. *Dyanaea cymbalaroides* Lin.). Geldige naam: *Phialidium hemisphaericum* (Linnaeus).

Het andere dier, een isopode, had hij gevisst op 20 Juli 1768. Ook hiervan gaf hij een uitvoerige beschrijving en een zeer goede afbeelding. Het dier kon zich vlug bewegen. (H. *Stenosoma viride*; M. *Idotea linearis* Lat.). Geldige naam: *Idotea chelipes* (Pallas).

In het dertiende stukje komen achtereenvolgens vier organismen aan de beurt: een „Parel-kwal, *Medusa perla*", een „Kermin Beroë", een „dier onder den rang der Slakken of Molluscae", en een „Slakhoorn of *Helix*", gevisst op resp. 22, 24, 25 en 26 Juli 1768. Het eerste is een zeldzaam kwalletje, welks scherm met talloze kleine knopjes is bezet. (H. *Rhizostoma perla* Eschsch.; M. *Rhizostoma perla* Eschsch.). Geldige naam: *Pelagia noctiluca* (Forskål) Enkele jaren geleden publiceerde S. M. van der Baan (1967) een mededeling over het voorkomen van dit kwalletje aan onze kust.

De Kermin Beroë was al evenmin als de Gladde Beroë van het elfde stukje een ribkwalletje. Slabber was getroffen door de mooie karmijnkleur. „Fraai was deze kleur in het water, vooral als men er verscheiden op een hol helder glaasje bragt, gelijk men bij de Microscopen heeft; dan zag men ze als bloedroode zantjes of koraaltjes door het water zwemmen". Dit diertje is het meduse-stadium van een hydroidpoliep. (H. *Oceania coccinea*; M. *Syn-coryna pusilla* v. Ben.). Geldige naam: *Turritopsis nutricula* McCrady.

Bij de derde soort was Slabber in het onzekere of hij te doen had met een naakte slak of met een worm. Zelfs vergeleek hij het dier met een rups. Langs de wand van de fles waarin Slabber het dier hield, kroop het glijdend voort, „maar los en vrij in 't water zijnde, zonk hij niet op den grond, maar maakte een kleine golfswijze beweging”. Het is een borstelworm. (H. *Histriobdella*; M. *Histriobdella homari* v. Ben.). Geldige naam: *Histriobdella homari* Van Beneden).

Ten slotte is er nog het kleine horentje, dat Slabber op een partij zeemos van een visser had gekregen. Het is geen slak, maar een kokerworm. (H. larve van een Gastropode?; M. *Spirorbis nautiloides* Lam.). Geldige naam: *Spirorbis* soort. De soortnaam is niet met zekerheid vast te stellen.

Het veertiende stukje handelt over drie diersoorten. De eerste, „Kermin Beroe Secundus”, is wederom geen ribkwal, maar het meduse-stadium van een hydroidpoliep, gevestigd op 28 Juli 1768. (H. *Campanularia volubilis*; M. *Campanularia volubilis* v. Ben.). Geldige naam: waarschijnlijk *Leuckartflara octona* (Fleming), op een iets ouder stadium dan die van het elfde stukje. De „Zee-slak, Doris”, gevestigd op 29 Juli 1768, was al evenmin een slak als de slak uit het vorige stukje, maar een worm, wellicht een zuigworm (Trematode) uit de familie Hemiuridae. (H. *Octobothrium lanceolatum*; M. *Octobothrium lanceolatum* v. Ben.).

Het derde dier, een „Zee-pissebed, Oniscus marinus”, gevestigd op 30 Juli 1768, was een jeugdstadium van een Isopode. De poten waren sterk behaard. „Alle deze hairen, zal een Beschouwer met mij moeten toestemmen, dat een aangename vertoning aan het Dier geeven; ook geloof ik, dat ze toteengroot nut aan het Dier verstrekken in het zwemmen, of liever stotende beweging, die hij in het water maakt”. (H. larve van een Crustacee; M. *Sphaeroma* spec.). Geldige naam: waarschijnlijk *Sphaeroma hookeri* Leach, zeer jeugdig stadium.

Dit veertiende stukje moet zijn verschenen na 1775 (het jaar waarin J. Baster overleed), want op blz. 120 spreekt Slabber over zijn „byzonderen overleeden Vriend, den geleerden Heer Job Baster”.

In het vijftiende stukje worden besproken een „Mug-worm van de Zingende Mug, *Culex pipiens*”, een „Steur-garnaal met trompetswijze oogen” en een „Draad-worm”, gevestigd op resp. 31 Juli, 1 en 2 Augustus 1768.

De mug-worm is de pop van de gewone steekmug, maar het merkwaardigste is, dat Slabber ze in zeewater vond. (H. *Culex pipiens*; M. *Culex pipiens*). Geldige naam: *Culex pipiens* Linnaeus.

De Steur-garnaal behoort tot de Aagarnaaltjes. In Slabber's tamelijk wijslopiege beschrijving besteedde hij veel aandacht aan de gesteelde ogen, hun bouw en de wijze waarop het dier ze kan bewegen. „Ik heb gezien, dat het eene oog of koker in een rechte lijn met het lichaam vooruit lag, terwijl de andere in die zelfde stand of rigting agterwaarts lag, 't geen verwonderlijk en fraai was om te zien”. Aan Slabber komt de eer toe dit dier ontdekt te hebben. Het werd door Van Beneden (1861) wetenschappelijk beschreven en van een latijnse naam voorzien. (B. *Podopsis Slabberi* Van Beneden; H. *Podopsis Slabberi* Van Beneden; M. *Podopsis Slabberi* v. Ben.). Geldige naam: *Mesopodopsis slabberi* (Van Beneden).

Het derde organisme, een „Draad-worm”, gevestigd op 2 Augustus 1768, is een raadselachtig dier. Volgens Slabber was het lichtgevend, kon zich uit-

strekken en intrekken, en zich met een zuigertje vasthechten. (H. *Polia obscura* Schultze; M. *Polia obscura* Schultze). Geldige naam: niet te geven, mogelijk is het een nemertine.

Het zestiende stukje begint met de beschrijving van een „Slik-pissebed”. Slabber vertelt hiervan: „Op den 1. van Oogstmaand des avonds langs een der grachten binnen Middelburg, bij laag water, zag ik de slikken in dezelve, sterk als met vuurvonnjes verlicht”. Den volgenden dag liet hij zich wat van dat slik brengen en ontdekte er microscopische diertjes in, die hij van boven en van onder afbeeldde en zeer gedetailleerd beschreef. Het waren geen Isopoden, maar jeugdstadia van een Copepode. (H. *Caligus* spec.; M. *Caligus* spec.). Geldige naam: *Caligus* spec.

Het andere dier, een „West-Indische Zee-slak”, afkomstig uit Essequibo, was in 1765 in liquor gezonden aan Mr. Luix Massis, Bewindhebber van de West-Indische Compagnie. Na diens overlijden werd het dier aan Slabber aangeboden. De slak is nog geen twee cm lang, misschien wel wat gecontraheerd in de conserveervloeistof. Langs de rechterzijde loopt een gebogen baan met spitse uitsteeksels. Is dit misschien de kieuw? Op de rug is een ovale, schildvormige figuur zichtbaar, welke de indruk maakt, dat hier een schelp heeft gezeten. (H. *Pleurobranchus*?; M. *Doris* spec.). Geldige naam: niet te geven, mogelijk een *Umbraculum*?

In het zeventiende stukje komen ter sprake een „Agaat-pissebed”, gevestigd op 4 Augustus 1768, een „Gehoornde Zee-water-luis”, gevestigd op 6 Augustus 1768, een „Zee-rups” en een „Zee-diertje”, de beide laatste zonder datum. De Agaat-pissebed wordt uitvoerig beschreven, met speciale vermelding van de lange sprieten, welke over hun hele lengte voorzien zijn van borstelhairen zoals bij de boktorren. „Doch mogelijk zal men mij tegenwerpen, dat de Voelhoornen der Boktorren, niet voorzien zijn met borstel-haartjes; dit is over het algemeen waar: maar dit is ook waar, dat ik, in mijne verzameling, een Oranje en Zwarte bonte Boktor bezit, die de Sprieten of hoornen zeer sterk met borstel-hairen voorzien heeft, die meede een Oranje en Zwarte kleur hebben, evenals de bok. Ook heb ik eenige Jaren geleeden, in het uitmuntend Kabinet van zijn Doorlugtige Hoogheid, in 's Haage, zulk een Boktor gezien”. (B. *Slabberina agata* Van Beneden; H. *Slabberina agata* Van Beneden; M. *Eurydice pulchra* Leach). Geldige naam: *Eurydice pulchra* Leach. De Gehoornde Zeewaterluis is een roeipootkreeftje, bij Van der Hoeven en Maitland *Cetochilus septentrionalis* geheten. Het is echter niet doenlijk deze soort te determineren. Mogelijk hoort zij tot het geslacht *Acartia*.

De Zee-rups werd door Van der Hoeven en Maitland voor een naakte zeeslak, *Dendronotus arborescens*, aangezien, maar Slabber's beschrijving en afbeelding vertonen duidelijk een borstelworm. Aardig is zijn beschrijving van de voortbeweging: „De voortgang van deeze Rups was, als die der Rupsen, verzettenderwijs, en niet strijkende als de Slakken”. Moderne naam: niet te geven.

Het laatste organisme van dit stukje, citroengeel van kleur, en lichtgevend, is de larve van een borstelworm. H. *Leucodorum ciliatum*; M. *Leucodora ciliata* Jonst.). Geldige naam: *Polydora ciliata* (Johnston).

Het achttiende stukje behandelt eerst een „Langwerpig-vierkante Zee-krabbe”, gekregen in 1768 van een visser en opgehaald in een partijtje zeewier. Dit diertje, ter grootte van een tarwekorrel, was een megalopa-

stadium van de Strandkrab. (H. larve van een krabsoort; *M. Carcinus maenas*). Geldige naam: *Carcinus maenas* (Linnaeus).

Het andere dier, een „Oost-Indische Zee-krabbe“, had Slabber volgens zijn zeggen uit Oost-Indië ontvangen. Het is een soort hooiwagenkrab, echter niet afkomstig uit Oost-Indië, maar uit West-Indië. (H. *Inachus (Leptopodia) sagittarius*; *M. Inachus (Leptopodia) sagittarius* Fabr.). Geldige naam: *Stenorhynchus seticornis* (Herbst).

60

Samenvattend kunnen wij zeggen, dat aan Slabber de eer toekomt verscheidene diersoorten voor het eerst in Nederland te hebben waargenomen en beschreven, bijv. *Mesopodopsis slabberi*, *Sagitta*, *Autolytus*. Zijn beschrijvingen zijn wel breedspakig, met veel details, die niet altijd typerend zijn voor het betreffende organisme, terwijl anderzijds de werkelijk kenmerkende factoren niet voldoende vermeld worden. Wat er echter aan de beschrijvingen ontbreekt, wordt ruimschoots goed gemaakt door de fraaie afbeeldingen, al zijn deze vaak in onderdelen niet nauwkeurig genoeg. Men bedenke echter dat de meeste figuren vergrotingen zijn van uiterst kleine organismen, waaraan Slabber met de gebrekkige vergrotingsoptiek van die dagen niet alle kenmerken kon waarnemen. In ieder geval staan deze afbeeldingen — zoals ik reeds eerder opmerkte — in kwaliteit ver boven die van Slabber's tijdgenoot Job Baster.

Niet minder wijdlopij was Slabber in zijn Verhandeling over het opzetten van Vogelen. Neemt men echter de tijd om de veelheid van raadgevingen en uitweidingen door te lezen, dan treft ons ook in dit boek Slabber's nauwkeurigheid en methodische benadering van het onderwerp.

In het voorgaande is enkele malen sprake geweest van dieren, die door latere schrijvers naar Slabber genoemd zijn. Ik wil deze hieronder kritisch samenvatten. Bij het opsporen had ik de medewerking van Dr. L. B. Holthuis (Leiden).

Genusnamen

Slabberia Oken, 1815, *Lehrb. Naturgesch.* 3 (1), p. 828. Voor een genus van medusen, gebaseerd op Slabber's *Medusa marina*. Een oudere naam voor dit genus is *Obelia* Péron & Lesueur, 1809, een genus waarvan het type is *Obelia sphaerulina* Péron & Lesueur, welke de auteurs identificeerden met *Medusa marina* Slabber. Volgens Russell (1953, *The Medusae of the British Isles* p. 297) „it is not possible to make a satisfactory distinction between the so-called species of *Obelia medusae*“. Niet alleen is *Slabberia* Oken een jonger synoniem van *Obelia* Péron & Lesueur, maar Oken's boek is in Opinion 417 door de Nomenclatuur Commissie geheel verworpen.

Slaberius Rafinesque, 1815, *Analyse de la Nature*, p. 100. Een nomen nudum voor een genus van Copepoden.

Slabberia Forbes, 1846, *Ann. Mag. nat. Hist.*, 18, p. 286. Type soort *Slabberia halterata* Forbes, 1846. Deze soort wordt tegenwoordig *Dipurena halterata* (Forbes) genoemd. Aangezien *Slabberia* Oken ongeldig is, is *Slabberia* Forbes niet gepreoccupeerd en zou volgens de nomenclatuurregels gebruikt moeten worden in plaats van de jongere naam *Dipurena*.

Slabberina Van Beneden, 1861, *Mém. Acad. Sci. Belg. Cl. Sci.*, 33, p. 88.

Deze naam is jonger dan *Eurydice* Leach, 1815 en kan dus niet gebruikt worden.

Soortnamen

Callianira slabberi De Haan, 1827, *Bijdr. natuurk. Wet.*, 2, p. 150-152. Geldige naam: *Callianira hexagona* Eschsch.

Podopsis slabberi Van Beneden, 1861, *Mém. Acad. Sci. Belg. Cl. Sci.*, 33, p. 18-26. Geldige naam: *Mesopodopsis slabberi* (Van Beneden).

Het bovenstaande is geen levensecht portret van Slabber. Met de uiterst beperkte gegevens was dat ook niet mogelijk. Het is in hoofdzaak een beschouwing over zijn wetenschappelijk werk.

Behalve aan de reeds genoemde collega's van de Musea te Leiden en te Amsterdam ben ik voor velerlei medewerking ook veel dank verschuldigd aan het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen (handschriftenverzameling en notulenboeken), de Provinciale Bibliotheek van Zeeland (speciaal de heren M. P. de Bruin en P. J. Aarssen), de Gemeente Archivaris van Goes, de heer L. J. Abelmann, en aan Dr. H. Th. Koch, Merseburg, DDR (uittreksel uit Matrikelbuch van de Leopoldina).

61

NOTEN

- 1) Aan de Hervormde kerk van Baarland schonk Slabber een orgel, hetwolk op 1 October 1788 werd ingewijd (De Kanter & Ab Utrecht Dresselhuis, 1824, p. 252).
- 2) In Zeeland, dat van oudsher steeds overwegend oranjegezind was, kwamen in 1787, vooral te Middelburg en Goes, schermutselingen voor tussen prinsgezinden en patriotten waarbij plunderingen en vernielingen in patriottenhuizen plaats vonden. De prinsgezinden behielden echter de overhand. Dit duurde tot Januari 1795 toen Prins Willem V naar Engeland vertrok en de Fransen Zeeland bezetten.
- 3) Nadat Slabber in 1767 tot lid van de Hollandsche Maatschappij was benoemd, bood hij zijn diensten aan „bij den opbouw van het Kabinet, en verklaarde zich bereid van zijn collecties daar voor af te staan, daar hij zelf nu al negen jaar uitheemse vogels en inlandse insecten verzameld had". De Maatschappij moest evenwel verzoeken zijn geschenk voorloopig nog maar te bewaren, daar de kasten van het kabinet nog niet gereed waren (Bierens de Haan, 1941, p. 16; Id. 1952, p. 249). Of Slabber's geschenk later nog is gekomen, weet ik niet.
- 4) In het Matrikelbuch IIa van de Leopoldina werd Slabber onder nr. 751 ingeschreven als: Secretarius Baarlandiae in insula de Goes, Electoralis Saxonica Societatis Physicae in Lusaliae superiori, Societatum Scientiarum Hollando-Harlemensis et Seelands Vlissingensis Sodalis, cooptatus in Academiam d. X. Januarii, ab eodem commendatus. Zijn cognomen was Aelianus II.
- 5) Christian Wolf (1679-1754), Duits wiskundige en wijsgeer.
- 6) Jean Antoine Nollé (1700-1770), Frans natuurkundige.
- 7) Hendrik van Wijn (1740-1831).
- 8) Sebald Justinus Brugmans (1763-1819), hoogleraar te Leiden.
- 9) De volgende kunstenaars worden door Slabber in zijn brieven of gedrukte stukken genoemd. Pieter M. Brasser, vogel- en portretschilder, werkte in de tweede helft der 18e eeuw te Middelburg en tekende verscheidene platen voor Slabber's Natuurkundige Verlustingen (Nagtglas, 1888. Levensberichten van Zeeuwen, afl. 1, p. 77; Thieme-Becker, 1910. Künstler Lexikon, deel 4, p. 543). Robert Muys (1742-1825), graveur te Rotterdam. Graveerde alle platen voor de Natuurkundige Verlustingen (Thieme-Becker, 1931. Künstler Lexikon, deel 25, p. 303). Pieter Sijnders, tekenaar, werkte te Middelburg in de tweede helft der 18de eeuw. Tekende enkele platen voor de Natuurkundige Verlustingen (Nagtglas, 1893. Levensber. van Zeeuwen, afl. 4, p. 662). Aart Schouman (1710-1792), tekenaar en schilder van portretten en dieren, vooral vogels. Hij woonde in Den Haag en verbleef vaak te Middelburg. Hij was bekend om zijn geschilderde behangsels en zaalversieringen met allerlei soorten vogels (Nagtglas, 1893. Levensber. van Zeeuwen, afl. 4, p. 610-611; Thieme-Becker, 1936. Künstler Lexikon, deel 30, p. 270; (Bol), 1960. Herdenkingstentoonstelling Aart Schouman (1710-1792). Jacobus Vonk (overl. 1773), schilder te Middelburg en bekend door zijn stillevens en vogeltaferelen voor behangsels (Nagtglas, 1893. Levensber. van Zeeuwen, afl. 4, p. 882; Thieme-Becker, 1940. Künstler Lexikon, deel 34, p. 540).
- 10) Goes d. 28 Jan. 1824. Wel Edele Geb. Heere Secretaris! Mij onbekent zijnde, aan wien van de Heeren Directeuren het Presidium bij de Vergaderingen der Maatschappij is opgedragen, neem ik de vrijheid, om de hierbij zijnde oudheden aan UwEgeb. te zenden, met de daarbij zijnde genombreerde lijst, om de zelve aan Haren Directeuren uit mijnen naam aan te bieden. Teffens capteer ik deze gelegenheid, om aan de Maatschappij een en ander ter kennis

te brengen, en is het mogelijk in onderhandeling te treden. Zijn Maj. onzen Koning, heeft mij gelieven te vereeren, met de post als ontvanger der Directe en Indirecte Belastingen van zes groote Heerlijkheden. Ofschoon ik nu vijfenvijftig jaren in de Stad Goes heb gewoond, waarvan ik agtendertig jaren Regent ben geweest, vond ik geen vrijheid, om Zijn Maj. voor dien post te bedanken. Dit had ten gevolge, ik moest de Stad verlaten, daar ik thans Pres. Burgem. ben, en volgens Besluit van Zijn Maj. te 's Gravenpolder gaan wonen, waardoor ik 1/4 van mijn Meubelen, Bibliotheek &c. moest verlaten en laten verkopen, zoo als reeds geschied is. Maar nu zullende komen, tot mijn geleert kabinet van uitlandse vogelen &c. die ik met zeer veel oekosten uit Oost en West heb verzameld, en van een jongeling van veertien jaren, zelve heb opgezet, en nog in de vollecigste order is, met alle de daar bij behorende ornamenten. Wat daarmede gedaan? Het staat nog in mijn vorig huis, dit zou mij zeer ter harte gaan, wanneer het niet te zamen in die order kon blijven, en het is daarom, ik het aan de Maatschappij op een aannemelijke voorwaarde wil aanbieden.

Mijn ouderdom is thans drie en tachtig jaren en drie maanden, na dien ouderdom zal mij de Maats. zoo lang ik in leven ben, 's jaarlijks aan Recognitie betalen drie hondard gulden alle halv jaar de helft, beginnende met 1.1. eersten Jan. 1824, zullende bij mijn afsterven de Recognitie ophouden, en het kabinet zonder eenige lasten de Maats. toebehoren.

Het transport, en wat daar toe behoort, zal voor rekening der Maatsch. zijn, echter, hoe hoog in jaren ik ben, zoo mij de Heere gezondheid schenkt, zou ik het zelve in order komen plaatsen, zoo dra het seizoen ons mooie dagen schenkt. Dit voorstel de Maatsch. behagende, kan daar van een acte gemaakt worden. Eenige jaren geleden kwam bij mij Ds Lankhorst destijds predikant te Hoedekenskerke, met een Hoogduits heer, die mij na alles bariën te hebben, zonder dat ik iets vroeg, mij f. 10.000 voor het kabinet presenteerde en Ds Lankhorst wilde ik f. 12.000 zou vragen, dan ik bedankte voor alles.

Gelieve de Maats. gedepeteerde te zenden, om alles na te zien, zou mij plezier doen. Na inwagting van antwoord, ben ik met de meeste Hoogagting, Wel. Ed. Geb. Heerel UwEgeb. Dv dienaar M. Slabber.

- 11) Notulen van de Vergadering van Heeren Directeuren, Woensdag den 17e Maart 1824. „Is ontvangen eene missive van den heer M. Slabber, lid des genootschaps, te Goes, de dato 26 Januarij 1.1. offerende, om daarbij aangevoerde redenen zijn Eds kabinet van opgezette vogelen en andere voorwerpen der natuurlijke historie aan het Genootschap in eigendom over te doen tegen eene uitkering van f. 300.— 's Jaars gedurende zijn Eds leven, en onder eenige andere voorwaarden bij voorn. missive vermeld. Waarop zijnde gedelibereerd en in aanmerking genomen den staat van 's Genootschaps geldmiddelen en ook dat hetzelfde geene lokalen ter dispositie heeft om gemeld kabinet behoorlijk te kunnen plaatsen, is goedgevonden welgemelden heer Slabber voor zijn Eds offerte in generale termen beleefdelijk te bedanken".

- 12) De stukjes zijn opgedragen aan:
 1. Johan Adriaan van de Perre (1738-1790)
 2. Laurens Pieter van de Spiegel (1737-1800)
 3. Job Baster (1711-1775)
 4. Abraham Gevers (1712-1780)
 5. Jakobus Willamsen (1698-1780)
 6. Johan Hendrik van der Does (1727-1781)
 7. Adriaan Hagoort (1736-1797)
 8. Pieter Boddaert (1730-1786)

9. Wilhelmina Elisabet van Kerchem (1753-1817)
10. Johan David Ghyselin le Sage (1732-1792)
11. Leendert Bomme (1727-1788)
12. Johan Marinus Chalmers (1720-1796)
13. Wilhem Schorer J. Ass. zn. (1725-1793)
14. ~~Alotta~~ Johanna Hayman (wed. W. C. Cokerse) (1722-1780)
15. Carel Burchard Voet (1728-1798)
16. Frederik Christian Meuschen (1719-1800)
17. Hendrik van der Heym (1751-1799)
18. Martinus Houttuin (1720-1786)

- 13) De naam **Dinema Slabberi** Van Beneden is nooit door deze auteur gepubliceerd, maar alleen in een brief aan Van der Hoeven gemeld. Laatstgenoemde publiceerde de naam zonder beschrijving (1862, p. 281). Het is dus een nomen nudum, en dientengevolge ongeldig.
- 14) Later zijn nog twee vondsten van **Leuckartiara octona** uit Zeeland gemeld, één in de Oosterschelde (Van Rees, 1894) en één in zee aan de buitenzijde van de Westkappelse dijk (Van der Feen, 1929, p. XXVII).

PUBLICATIES DOOR M. SLABBER GESCHREVEN

- 1768a Waarneming van den oorspronk der Paarel-worm, met de daar uit komende goud-oogige Stink-vlieg. Verh. Holl. Mij. Wet. Haarlem, Vol. 10, 2de stuk, pp. 387-412, 2 pl.
- 1768b Waarneming van de gevleugelde zesendertig-tengelige Vogel-luis. Verh. Holl. Mij. Wet. Haarlem, Vol. 10, 2de stuk, pp. 413-425, 1 pl.
- 1768c Bericht van een worm-looizing uit het rechter neus-gat. Verh. Holl. Mij. Wet. Haarlem, Vol. 10, 2de stuk. Berichten, pp. 466-470.
- 1769 Waarneming van een Oost-Indischen Zeeworm. Verh. Zeeuwsch Gen. Wet. Vol. 1, pp. 387-393, pl. 2.
- 1769-1778 Natuurkundige Verlostingen, behelzende microscopise waarnemingen van in- en uitlandse water- en land- dieren. Haarlem, J. Bosch, 18 stukjes, pp. 166, 18 pl., vertaald als: 1775-1781 Physikalische Belustigungen oder mikroskopische Wahrnehmungen von drey und vierzig in- und ausländischen Wasser- und Landthierchen. Aus dem Holländischen übersetzt von P. L. St. Müller. - Nürnberg, Adam Wolfgang Winterschmidt, pp. 100, 18 pl.
- 1816 Verhandeling over het opzetten van Vogelen. Amsterdam, J. C. Sepp en Zoon, pp. I-X, 1-64.

PUBLICATIES BETREFFENDE SLABBER'S PERSOON OF SLABBER'S GESCHRIFTEN.

- Aa, A. J. van der, 1874. Biographisch woordenboek der Nederlanden, Vol. 17, p. 715 (Slabber).
- Baan, S. M. van der, 1967. Invasie van de Parelkwal, *Pelagia noctiluca*. Levende Natuur, Vol. 70, pp. 66-71, fig. 1.
- Beneden, P. J. van, 1861. Recherches sur les Crustacés du littoral de Belgique. Mém. Acad. Roy. Sciences, Lettres et Beaux-Arts, Vol. 33, pp. 1-174, pl. 1-21.
- Benthem Jutting, W. S. S. van, 1969. Leendert Bomme, 1727-1788, een 18de eeuwse bioloog te Middelburg. Arch. Zeeuwsch Gen. Wet. pp. 21-35, fig. 1-4.
- Benthem Jutting, W. S. S. van & C. M. van Hoorn, 1968. Oude en nieuwe gegevens over leven en arbeid van Dr. Job Baster (1711-1775). Arch. Zeeuwsch Gen. Wet. pp. 29-70, fig. 1-6.
- Blerens de Haan, J. A., 1941. De geschiedenis van een verdwenen Haarlemsch museum van natuurlijke historie. Haarlem, Erven F. Bohn, pp. 84.
-, 1952. De Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen 1752-1952. Haarlem, pp. 422.
- Feen, P. J. van der, 1929. Verslag van den conservator van het kabinet van natuurlijke historie. Arch. Zeeuwsch Gen. Wet. pp. XXIV-XXVII.
- Hoeven, J. van der, 1862. Eenige aantekeningen over Martinus Slabber's Natuurkundige Verlostingen; benevens opgave der systematische namen van de daarin afgebeelde diersoorten. Versl. Meded. Kon. Akad. Wet. Amsterdam (Afd. Natuurk.) Vol. 14, pp. 270-285.
- Holthuis, L. B., 1950. Decapoda (K IX) A. Natantia, *Macrura reptantia*, *Anomura* en *Stomatopoda* (K X). Fauna van Nederl. Afl. XV, pp. 166, 54 fig.
-, 1956. Isopoda en Tanaidacea (K V). Fauna van Nederl. Afl. XVI, pp. 280, 89 fig.
- Kanter, J. de & J. Ab Utrecht Dresselhuis, 1824. De provincie Zeeland. Middelburg, Gebr. Abrahams.
- Maitland, R. T., 1876. Determinatie der dieren, beschreven en afgebeeld in de werken van Job Baster en Martinus Slabber. Tijdschr. Ned. Dierk. Ver. Vol. 2, pp. 7-15.
- Nagtglass, F., 1893. Levensberichten van Zeeuwen, Afl. 4, pp. 634-636 (Slabber).
- Rees, J. van, 1884. Protozoën en Coelenteraten van de Ooster-Schelde. Tijdschr. Ned. Dierk. Ver. Suppl. deel I.
- Rooseboom, M., 1956. Microscopium. Leiden, pp. 59.
- Vader, W., 1969. Verspreiding en biologie van *Haustorius arenarius*, de Zandvloekreeft, in Nederland. Zool. Bijdr. Vol. 2, pp. 49-58, fig. 1-3.
- Vervoort, W., 1946. Hydrozoa (C I) A. Hydropolypen. Fauna van Nederl. Afl. XIV, pp. 336, 137 fig.

SUMMARY

During his long life Martinus Slabber (1740-1835) occupied various official positions, i.a. Burgomaster, President of the court of justice, in the town of Goes (Netherlands). In his leisure time he collected and studied marine animals, chiefly of microscopic size, from the North Sea. He described and figured these in his book „Natuurkundige Verlustigingen" (1769-1778). Several of them were new to science.

In the present biography I have tried to re-identify these organisms according to modern opinion.

Slabber was also an expert in preparing bird skins and possessed a large cabinet of stuffed and mounted birds. In 1816 he published „Verhandeling over het opzetten van Vogelen” in which he gave directions for bird taxidermists. It is not known what became of his collection.

The biography is followed by (1) a list of Slabber's original publications, and (2) a list of the papers in which his work is discussed.

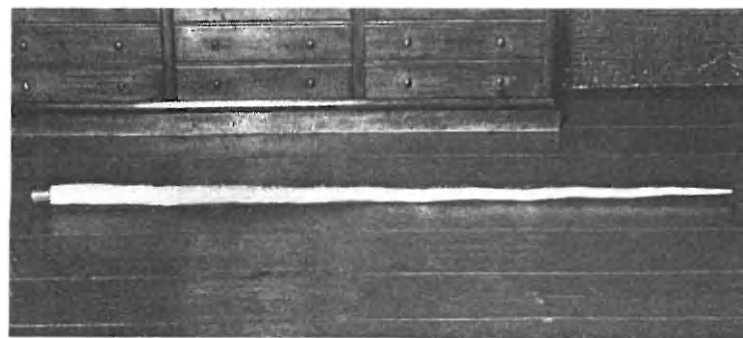
[illegible]

Fig. 1
Handschrift van Martinus Slobber.

Fig. 2
Tand van een Narwal, door M. Slabber geschonken aan het Zeeuwsch Genoot-
schap. Lengte van de tand 158 cm.

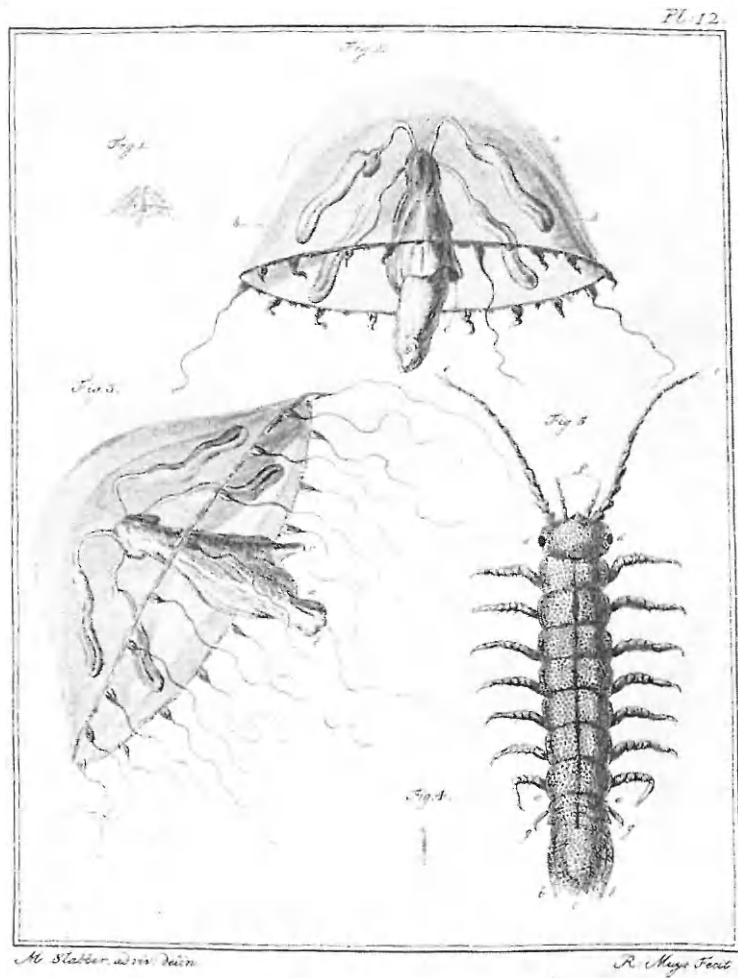

Fig. 3
 Plaat 12 uit de Natuurkundige Verlustingen, getekend door M. Slabber.
 iets verkleind.